

הכוח היוצר של שניאור

עם שלושת הכרכים של שיריו המקובצים

לפני חמישים שנה כרת נ. שניאור ברית אהבת-אמונים עם העבריה בירושלם. שהיה בתנודים אצילה וחסודה, אבל עניה וירשבת על אפר ביתה השורף למהצת. התגן היה מעיק לבו, והוא נהר כארז — שמשון צעיר — קרא לו ה. נ. ביאלק — לא רק כלי מפואר, אלא גם שומר תפארת; לא רק שואף לאושר, אלא גם מסוגל לאישר למעשים וולחו בכל סביבתו. והמופלא ביותר בזיווג זה, שהתגן היה אויב המושבע של המחנותים וקרובי הכלה, אותם בעלי-בתים, עסקנים וחמונים, שיכלו להבין הכל. רק לא את מה שהיה יקר לו, להתגן הצעיר — את אהבת היופי ואי-הבת החופשי, שבגללן היה לבו מלא מרד ומרידות כלפי סביבת הורי הכלה ושוכנייה. ואכן כשמשון המאיים באגרוסו, בהמרמרות עזה, על חזנתו הדיקן, אבי האשה התלפנית, בתמונה המפורסמת של רמבראנדט, כך מצטייר לי שניאור, בן יהודי שקלוב, מלא אש-עלומים, הוא ממש הסף את הכלת העבריה של דורו, מתוך העיריה קשת' היות ונקודת, אשר בה נגלתה לו כיופיה הגנוי, המעולף בצעיף-אבל, לכל דור היתה, כמובן, עבריה משלו, שונה גם מאמה וגם מבתה, העבריה של יל"ג, למשל, היתה ליטאית פקיחת ודעתנית, בלא כנסיפנטליות, שהיתה יכולה להיות לעסקנית נבונה, לולא איזו עצבות מסורתית, שנבעה בה מן האכזבה; העבריה של מנדל לית היתה רבנית טובת-שכל ומפונקת, לגיגנית ובעלת עין הרה, שכיסתה בדיבור של "אפסא מסתברא" על הפון רחמיה, שלבה לא יכלו הכלים; העבריה של ביאלק היתה בת-ישראלים נפלאה, רבת-חמד ורבת-חכמה, שזורה וכרוחה ואמיצה, בעלת טבע הרמוני ואופי מרץ וטוב כאחד, העבריה של שניאור הצטיינה, בנערותה, ארלי יותר בטמפרמנט פנימי מאשר בארשת שפתים מנובשת ושקולה, במלים פשוטות ואזוריות, לא מהוסקות ולא מטוקדות, שהיו נפלטות מפיה בקלות טבעית, ידעה עבריה זו לגלות טפה, אגב ליסוי שפתים, מוהרהגוש המסור, תר שבנפשה, מרטט רוחה העצובה, הרואה למרחק והנושאת בקרבה אוצר בלום של נסיון-דורות רציני, מכאיב ומדרבן כאחד, אבל אחרי כלולותיה נהפכה ריבה מתאפקת וז לאשת-לפידות דינאמית וסונאמית, כנה רגש וצוות רעיון, מן דבורה וגבאיאה, שברק בן אבינועם רץ לפניו, ושגם בלא כחל ושרק, בלא נומי התייפות ותכשיטי היר, בלא כל קבלת עול יופי חיצוני, ערוך וארטיסטי, היא מלכת ומרהיבה בעצם טבעה העוקק, ומגה התלהם ובתליאסצעי, עבריה זואת יעודה היתה מעצם בריחה לבשרונו השירי של שניאור, כי בה נשתקפו כוונותיו העיקריות; הדינאמיזם של הרגש והאקטיביזם ביום של הרעיון, עצמו מן הקרקע התחושה של נסיון-הדורות כבד-העצב, והמלוכה מדענותיה של שכינתיה בג' לחת, אותה זקנה הומיה ורהמנית, שצלה-הרמאים של יהודה המכבי המורד, שולל הגלות, רצה להרוג אותה בליל חנוכה הרפי, כמרומו בשירו של שניאור, ליל חנוכה.

ואכן, קרהאופי העיקרי של שניאור הוא כוח-התנופה שלו. סגולה זו הריחה אחת שהיא שתיים, רצוני לומר — אורן-הנשימה ורוחב-התיקף; היכולת לגולל ידיעות-יציר רחבות בקיום נמרצים ובצבעים מזהירים, כאר שרדאנו בפואמות הגהרות שלו — והאוניברסליות של נושאי יצירתו וענייניה, האוניברסליות של שניאור ובלעג הוא כבר בזה, שהוא מופנה בעת הבענה אחת ובאותה מידה עצמה גם אל החיים היהודיים העממיים, שמחובם יצא, וגם אל החיים הכלל-אנושיים ול' מחשבות המנסרות בחללו של העולם הגדול, שאליהם הוא בא לאחר שיצא מחחוסי-המושב היהודי במזרח-אירופה עם החיים הספציפיים שלו, ונעשה אורן-העולם, רצוני לומר — עברי כלל-אנושי, משורר עברי שיש לו מה להגיד על העולם ומה לומר לעולם.

ובזאת נגענו בנקודה המרכזית של ציון הכוח-היוצר של שניאור; הנקודה אשר בה הוא שונה משאר סופריו ומשורריו. הללו, רובם ככולם, כדומה להתגדל והמרכזי שבהם, ביאלק וברוני לברכה, קשורים בטבורם ובכל היקפם אל העולם היהודי הספציפי; עולמו האישי של סופר עברי היה תמיד קובץ צנטרי לעולם היהודי, כלומר — המרכז של היקף היהודי היה ממילא גם המרכז של הפנימי האישי שלו, אפילו בשעה שהנושאים שלו חורגו מן ההיקף היהודי, כי כל סופר עברי היה לא רק מושג רש בתוך תחום העניינים היהודיים והמושגים של היהדות, אלא גם כפוף לתחום זה. הרי זה דבר טבעי בתהליך, ולמעשה אין שום סופר עברי יכול להימלט מן ההכרח הזה, אפילו סופר כגנסון הלידרי והחפשי, למשל, היאר, בעצם, רק שפוסטים יהודיים, שבעיותיהם ונפתוליהם רוחם הם יהודיים-אופייניים; וגם שירי-החובבים "תאלילים", אחרי שהתעניין קצת בנאוקה מדיאספורה ובנת-האופה מהיודלברג, הפכה את עצמו מרצון אל הטראגדיה היהודית ואל האידיליה היהודית. — יהודי בכל מהותו ובכל תפיסתו הוא כמובן, גם שניאור, אלא שהוא מופנה היה מלכתחילה ומעצם ציונו האישי אל הכלל-אנושי, ומיהודי הוסיט את ידו, עוד בראשית דרכו, אל העניינים הכלל-אנושיים ונשא את חומו על דרי כי הכלל ועל עמידת האנושות כולה, חזון-העתיה, למשל, מעסיק את רוחו עוד בשחר נעוריו, וכבר בשנת 1903 הוא כותב את הפואמה, עתידות, "בש"נה שלאחריה הוא מתחיל את הטריילוגיה המפורסמת, משירי הגדול,

ני, כל גילוי של עצמיות חפשית ושל שאיפה לאידיאל חפשי של הכוח היוצר, ואני תמיד השבתי שדוקא גר לירלב נמור זה שבהכרת ערך-עצמו, בלא כל כפיתות למוחצה ולמקובל ובר לא כל צביעות — והכל יודו כי שניאור אור מעטים כמותו לחוסר-צביעות גמור! — תמיד השנתי כי כנות גאה ומוחלטת זו לבטא בפה מלא לא רק את אהבתו, אלא גם את שנאתו, היא מידה נאה, מידה טובה/ שאולי גם אינה כל כך מצויה אצלנו כפי שראוי היה.

בעצם הדבר, כמעט תמידה היא בכ"ל, ששניאור הצעיר הקריש את עצמו לעברית ולא פנה מלכתחילה אל העור למ חרהב שמהוץ לחומו, כאשר עשו כל בני סוגו בתחום-המושב, שהרי כל אלה מקרבנו עצמחו לחם כנפי נש"רים היו פורשים אותם כדי לעוף למרחקים, למקום ששם, כפי שנדמה להם, יש טרף לצפרני נשרים, בעוד שבתחום המושב יכול היה יהודי לבנות לו, לכל היותר, קן של אנקורים תחת כרכוב הגג, ובעל רוח-התקופמות כשר יאוד הצעיר, חומר האושר ואהוב התפארת, באמת לא התאים כלל לסניר בה, שעמה היה לסופר העברי עסק, ואמנם לא בגלל היות העבריה נלה עשירה, שמביאה גרונה לבחור לבת, היה משורר עברי בגלות קושר את נתידו אליה, אל "השיריה החיונה" של בית-ישראל הירוד; שום משורר עברי לא הפיק נחת של עולמיותה מן הברית הזאת, לפני שלושים שנה ביטא שניאור בפרק של שירה בפרוזה, "לעבריה", את כוחה של הויקה הפסר מית, הנורלית, שלא על מנת לקבל פרס, כוח היעוד והאהבה, כגורם הירידי להתמכרותו זו של העברי הנאמן בגלות ללשון הקדומים, לחם חוקי: "בוקר בוקר אקום לאכול לחם, עב ריה, והוא נקטה ונקוד כולה, כחיל הסטטס מוגני לטלחמה, כן אשב אל שולחני, את שיני הלבנות יגרס זה לחי מר, לחיי כואבות, אך לא אאנה, פן יישמע חוצה! אל ידעו בגוידים מה דל הלקנו", — והעבריה? כהבט גברת, אשר ידה מנסכיה, אל יחומה הרך, כן תביט בך, אין ידה משגת לחושי פת מולת לילדה, והוא מגרס חרודיה-לחם, וגם קבול לא יקבול, לבלתי חכאים לב אמר, כן, הלשון העברית היתה לחם יבש, לחם ניקודים, לעומת הג' לוסקאות והמטעמים, שעל השולחן לערוך של לשונות-הגויים, המתאמות לכל צרכי האדם המודרני ולכל גוני הגוונים של החיים, הסופר העברי בער זה, ידע היטב כי לכוונת עברית — לא, אמרת להיות אנוס ליצור תחילה בעצמו את הכלים הולטוניים לשימורו שו המודרני, אבל יחד עם זה ידע כי בתפקידו הקשה הוא אחרוע לפמליה שלמה של יוצרים נאמנים, ששולחם נמשכת על פני כל הדורות — והיא כוסייה חולית מפוארות וגם בתקופתנו ולעינינו — ושניאור יוכיח!

שניאור נפגשו אהבה עזה לעבריה עם שנאה עזה לבעלי-הסובות שלה, לאחתם היתודים היפים שבהסדחים הלוחית היתה הספרות העברית בגלות ושמשפיהם היא ברה מן העיריה עם העבריה, עם העבריה שלו, כן, אטנם בהריאף יצא שניאור מתחוס-המושב הגלותי הצר ווינק באר דיר אל העולם הגדול; אבל הוא לקח עמו את הצער של כנסת-ישראל בני לוח ואת זכאב שהדר אל לבו בילדותו, כוונן שפרפר ברשת-השטמון החחושה של חיי הדלות והדראן המסביבו, מימי ילדות יוסט הצער לבכי / חוי, כמאוב-מורשה! — אימר הוא באחד משיריו, הקליפה צהלה, הגרעין היה כאבי, מגלה הוא לנו בשיר אחר, תפיסת-החיים של שניאור הצעיר היתה רקוטה איפוא שחיי-ערב של שני הפכים, האידיאל שבינפשו קסט לו מנצוריו, ובעזרת כוח-הדמיון העשירה אשר בו הוגן ושהרויב את לבו בתקינות גדולות, המתלהטות כמראית צב שוניים רבי תנופה, צייר לו חזון גאה של חיים יפים והפשיים, צעיר-ערצים ורבי אונים, חיים של יצירה ושל התי גשמות העצמיות, — אבל הצער הרי הודי, פרי האכזבה והספקות והניגוד דיות, שחדרו לפשו בילדותו, מחכה סורטוב של שממך-חלב ושל קשיות הרוח להך הרגשת-החיים והלך-הנפש שלו, באחד משיריו הוא מדבר על "הספקות שנודקו בעוד לוי בו בוסר" ועל "הכפירה בכלי", שעשתה בקיעים מסותרים בנפשו, היא אותם את הכוח היפה ואת גילוייה-הכיה באדם ובטבע, הוא שש אל קרב יאהוב את הגרמים הארציים, שעצם צריך להיאבק, כפי שהוא אומר בשירו "גליש" על אודות הצוק, אשר אליו נזקף הנהשול-הצוק מבכה את הגל, שעמו נאבק, והוא נכ-סך לתדת את התמדתות עמו — אבל הוא לא עקר מלבו גם את הצער הישך נושן, המקנן בו מנעוריו, ולבו הומה גם לעצמים ולטובלים, שאת לחצם ועובי יים ואת מסביבו בילדותו: לבו עם המוך-העם, שממנו יצא, — שניאור רחוק מאד מהיות מצריץ את הכוח לשמה, לשם פולחן הנרוע — לא! הוא מרוזם את הכוח כאקס של שחרור, של מהנד-דורות לעצמיות הכבולה תחת יד המציות הגלמית; הוא יודע וזוכר תמיד כי היופי הוא גן געול שלא הכל זוכים להיכנס לחימו, משום שההרב המתהפכת של העול האציאלי תלויה משעריה, הלא כך הוא אומר:

ישנה שמש! אי קתום!
היא קשבינה רק קשביים,
את קרעבים לא תשביע —
על בני-אשל פוסקה היא!

ואכן הביאנו גם לויקתו העמוקה אל העממיות היהודית, מולנו יודעים את הפתיחה לאפרו, גה פנדוריי: "שיר (הג'שן בעמוד 4)

שניאור כתב אמנם, גם שירי שלילה ורוגן עוקצנים, שירי משטמה וסתיחה נבחנות, שירי קינטור להכעיס, שהיה בהם כדי לפגוע מעט או הרבה ברבי שותיהם של תמימי דרך, ואולי ביהודי ברגשותיה של האשה המורדית, אבל סברה היא, כי בשירים מסוג זה היה שניאור מסיים את עצמו רשע-וכופקר בכונת-מסקן — pour épater les bourgeois כדי להדהים כל אורח שאנן bourgeois וכל בעל בעמיה.

יחכן, כי בכלל יותר קל היה לו לשניאור הצעיר לבטא את שגאוה ואת עמידת-הנגד, מאשר את אהבתו ואת אמוניו, כי דוקא את רגשותיו העדינים והרכים ביותר נוטה היה להסיר היר כחובו, מתוך איהו רגשי-בוטה גברי, כפי שהוא מרמו באחד משיריו, את החנגדותו למקובל בעולמי הביע שניאור בקול יותר רם ומתלהם מאשר את אמוניו ליסוד החיוב והקדושה, הג' נז באותו עולם שקליפתו הנוקשת כה שנואה היתה עליו — ואשר לה פנה עורך בקריאה: "הבעירו, אחרי כל השדות מאחיים! לא אוכה לשוב עוד אל עיריות האידיליה, הטובעות כמים ישרי-הביניים, העלו בסערה גשרי הנכר רובות, למל ארכ לשוב עוד, גם אם אתאר לשוב!"

וביצד מתגלה לנו שניאור בצדו מן מתוך אירת הגלות של העיריה? הוא יצא, כאמר, כמחפרן, כמורה, הקדרות והצער של הדלות מה ושל חמרת המסורה הנוקשת מזה העיקר כל-יך על רוחו של הנער בעל עיני הויש, שנוצר לגדולות, ומסכו בו נרשי מרידות ועם, כזה שיער כסחר נעוריו מרד, פרק את עולו ויצא לתפשי, הוא יצא בוודיאף, ולא כיסה כלל על המשי' טמה שבלמו כלפי כל אותם הליכות-החיים והאנשים, שאיטו להחניק בו את עצמיותה, את אהבת החיפשי ואת האר' לנגדו מאו, עברו היה לו לנרעה, לא אחפוץ עוד בשבת הילדות/ו ילדות עמ' היהודים, עם עקת אב מתלבס/ו רוצעת מלמד ועף, / יסלסליה חולמם הסרי און/ יורמנה נדחי וררי ובמי גילי/ הכפופים ומשקרים! — קורא הוא עוד בשנת 1922, בחיותו בכך 35, יודע אני שיש מקטרגים על שניאור בגלל הביטוי הגלוי והחריף של שנאתו לכור הוח החשוכים או לקטנות המוחין, שזו דרכם להכשיל, בשם המקובל והבינור

הכוח היוצר של שניאור

(המשך מעמוד 3)

הכוח היוצר שבו וגם עוז המתגושש שבו מכוננים לדבר אחד, אשר שני פנים לו: אהבת היושר והחופש ושנאת הכיעור והקטנות. — אספקט חיובי ואספקט שלילי של הוויה פנימית אחת, וכצורך יאמרו נתן לנו שניאור חפצי אמנות יקרים, כלי חולין וכלי קדושה, מנורות של שבעה קנים והנפיות, כתב רי זהב וגולות כסף משוככי פנינים למגילות עברנו, פנינות משוקדים לדר קור בהם את שונאי האור, שנואי נפי לה, ידע היטב כי לכתוב עברית — שו, יקפסות בשמים, הוכן רצוף אהי בה נעלסת וכל מגולות החמדה.

מוטור לעמי הארצות, שהוא הימנון לעממיות הבריאה, אשר טמלה על כור תוח הגזע הרעננים, העסיסיים, התמימיים, הסוריים, בלב חיובש הפורמליסטי של הבעל-בתיות הרבנית שלנו כגן לוח — זו העממיות שזיתה משתלת הנבטים של התחדשות-הכוהות בעמך נג, עד שבא הסירוף הגדול של החיה הצהובה ועקר אותה משרשית על גזר רוח פולין וליטא ורייסין ואוקראינה, — נמצא כי אהבתו של שניאור לכות כגרי היו חיוני ומפיוש האידיאל ההונאי נזי / ואהבתו לחזו העממי בגלות, לעמיי-הארצות שלנו — הן שהים שהן אחת: אהבה אחת היא — האהבה לבי ריא, לכוח הטוב והמטיב, המפדה ויצר-היופי על-ידי סגולת הבלתי-אמי צעי שבו, וכך אנו רואים, כי שאיפתו אל העולם הגדול, שבגולה ברח מן העיירה, ושאיפתו לגלם באמנות-המלה שלו את העממיות היהודית שבצבד הקרוב, אשר במנה נצ לו צערו, הן שאיפה אחת, מניע פנימי אחד הוא זה, שמפנה את מבטו לפניו, המיד קדימה עד בלי די ועד לשריפת כל הגשרים מאחוריו ושנאת הכיעור הבעלבת-הנח לוחי, שבתוך ביצתו הוא היה מבוסס בשחרותו, והוא גם המפנה את מבטו לאחור, אל אותן הפיגות הנידחות וירי כתי-החיים של המוך-העם היהודי, שהיו בזויות בעיני יחסנים ועסקנים ואי-ריטטוקרטיים-של-כסף וכלי-קודש צבוי עים שלנו בגלות, ושדוקא בהן נשתמי רוח אותה מנה העצמיות ותעצומת החיים, שהגלות עוד הותירה לנו לפי ליטה, עד שעלה הכורת גם עליה, מניע זה הוא הכוח והיזפי לשני צדי המטבע, ששמו אמת-החיים הצרופה והפשוטה, אי עוד יותר פשוט — „הטוב“, כי הטוב והיפה היו תמיד דבר אחד בעיני כל בעלי-חזון.

אבל יש שאהבת-היופי הדינאמית שלו והגות-העצב החשאית שלו מתד נזנית להלך-נפש אחר, ואז הוא כותב דבריי-שירה מסוג מיוחד, שהולתמו כר בירואיש עמוק, המאחד בקירבו את שני היסודות — את התנופה עס הצ" ער, אח קלות-הביטוי עם ההמיה הכבושה, את הרעיון החובק זרועות עולם עם רגש היחיד, התוהה על כב שון עולמו ועל מפה נפשו, אני מתכוון לשירים כגון „חזון ערב“, או „גכאיס“, משנת 1907, או „משיפרחו פרחי החל“ כו" (1908), או כמה פרקים שבפזי אימה „לילה בלי סחר“, או „המנורה הירוקה“ (1913) ועוד, הסיבות שירה שכל ספרות מודרנית עשירה יכולה להתגאות בהן.

רואה אני את שניאור כבן נאמן וטוסוסי ליהדות של מערב-ירוסיה — העסיסית, עמוקה השרשים ודבת העני פים — זו שנתנה לנו את כל תנועותי-ההתאוששות והשאיפות להתחדשות במאות האחרונות — את ההסידות של הכעס"ס מנה ואת טובי אנשי התחיה הלאומית שלנו, הן בשטח היצירה הספרותית והן בשטח ההנשמה הציוני נית, מזה.

על שאי-שירה כאלה מתגלה כוח היוצר של שניאור כפינתזה של מודשית היהדות, הלוגלת בשם קדושת-החיים, עם בקשת-האושר ורצון-החופש של האדם המודרני, כובד-הראש, האיום של יהודי בן-דביאים מרוד, היונע את החוכות הצער ואת קדושת-החיים, שהי מציאות היא תחילול שלהן, והמקופח מכל בקשת-האושר שלו, נפגש ברוחו של שניאור עם שנאת האשליות של האיירופאי החדש, שבע האכזבות, חברש מבשלונותיו ותעותעיו האינסלקטואליים, והנכסף אל גילוי-אמת אחרון, ויהי מר כמות, ובלכד שיאיר את הש" כח הספקות — אלא שהתשוקה לאי שר מכשילה אותה, את הגוי בן המ" ערב, ומתעה אותו מדרך קבלת עול-האמת.

גם בשניאור שוכנת נשמה חסיי-דיה נלחבת, יודעת ויבקות לעולה במחול אל השיאים, פירצת גדרים וכי ייגים ומתכוונת בזה להתמנגנת עם הנעלה והגרוף — וגם הוא נמנה, כאי חד הראשונים במעלה, עם אותה פמלי יה יקרה של אנשי הרניסאנס העברי, אשר שאיפתם היא החופש האנושי שבי הכרה עצמית, בצורת אמונים ליהדות הצרופה, כאשר שאפו מנדלי ובזאליק וטשרניבובסקי, זכרונם לברכה, וחבי ריהם החיים עמנו כיום הזה.

הרעב לאמת והצמא לאושר — שני אלה היו המיד גם השתי-יצרם של שיר רת שניאור, היקודי המודרני, אבל אם בצעירותו היה הצמא לאושר הקן החזק והבלט ביותר שבין שתי הקר אירדינטות האלה, הרי במידה ששגיר איר הוסיף גברות — בה במידה גבר בו הרעב לאמת על הצמא לאושר, ואמנם רואים אנו כי ביצירתו המארז הרת „מגילות גנוזות“ הקריב שניאור את היופי המהנה, האידיאליסטי, שבי-אידיליה היסטורית — קרבן לאי מת ההיסטורית.

אכן, ציוף האמת והאושר — זה קו יהודי אופייני, גם שירת התהלים היא מציגה של צמא לאושר עם רעב לאמת, אלא שבתהלים האושר הוא רולדה של האמת, ואין אושר בלי אמת, ותפיסה יסודית זו, המאירה גם מבין השיטין של שירת שניאור, היא שעושה אותו למשורר גדול.

רואה אני את שניאור כטיסוס מימי הרניסאנס, איש שכוהותו הנפשיים סופעי-סירורו-החיים ורוחו מתמכרת לחי זון של יזפי ואמה, כאמן ולוחם כאחד, מין בנונוסו צליגי מסקלוב, שגם